

od njega. To sve nije samo dozvoljeno, već je i poželjno. Ali toga ne smije biti, da ne poznamo veličajne filozofije sv. Tome, koja se tako usko prislania uz objavu; da se udaljujemo od onog čisto katoličkog znanstvenog duha, u kojem sv. Toma obrađuje filozofiju i teologiju; da postavljamo neosnovana mišljenja i sisteme, koji se ne slažu sa sv. Tomom; da iznosimo nauke, koje je sv. Toma davno pobio; da napokon uzalud tratimo vrijeme iznoseći i razlažući površno, bez obzira na sv. Tomu, što je on kud i kamo temeljitije obradio. Treba se oprijeti samovolji, a nipošto znanstvenom nastojanju. Sv. Toma jest, kako je rečeno, svjetionik, a nikako nije kakova brana na putu. Njegova filozofija treba da bude normom, koja će katoličku znanost sačuvati od slične anarhije i sličnog kaosa, kakovi vladaju izvan Crkve u nekršćanskim sistemima, koji uništavaju pravu filozofiju, pomizuju ljudski um, zavode duhove na kobne staze . . .

E. Springer D. I.

U Kiklopovoj školi.

1. Na putu do Kiklapa: među Lotofazima.

Homer priča (Odiseja IX.), da je Odisej na svom lutanju došao k Lotofazima, gdje je radi svojih drugova imao velikih neprilika. Njegovi drugovi

Odoše i među ljude Lotofage zadoše brzo,
 Druzima našijem zla Lotofazi ne htješe ništa,
 Nego im jošte dadu, da jedu lotosa njihovog.
 Kako je koji slatkog i medenog lotosa kušo,
 Taj se ne htjede više povratiti k nama ni javiti,
 Nego htjedoste tamo u zemlji lotofaškoj ostati
 I tu trgati lotos, na povratak ne mislit više.

Taj lotos jest »uspavana svijest«
 kršćanskih roditelja. Protu-
 vjerski im je liberalizam omlohavio um i volju te oni i ne misle na to,
 da vlastitu djecu povrate onom odgoju, koji je kućni, roditeljski i
 vjerski; zaboraviše, da samo roditelji imaju pravo na školu, a drugi
 samo toliko, koliko im oni to povjere. Lotos je uistinu pogubno dje-
 lovao i imat će još gore posljedice, ako se škole ne povrate roditel-
 jima. (Vidi »Život« 1922—23 br. 4).

Odisej je silom spasio ostale svoje drugove, kako sam veli:

Ali ih k ladama ja odvakoh — sve plakahu — silom,
 Pa ih pod klupe sve povezah u prostranih lada:
 Svojijem ostalima drugarima milima rekoh,

Neka ladama brzim pohite i neka udu,
 Da jeli lotosa ne bi i povratak smetnuli s uma.
 Oni u lađe udu i odmah med klinove sjednu,
 Pjenasto more sjedeć po redu pljuskahu vesli.

Brahijalna Odisejeva sila nemoguća je u pitanju, da se država odreče sadašnjeg školstva. No mjesto sile mogu da djeluju razlozi (a to je bolje) i ovi moralno navedu roditelje i političare u parlamentu pa povrate škole obitelji. Jedino privatna konfesionalna škola vodi sa sigurnošću kršćansku mladež k pravom neokrnjenom kršćanskom odgoju i tako omogućuje, da školska atmosfera bude vjerska i dosljedni nastavak obiteljskog kršćanskog militea. Ovome su protivni liberalni učitelji i profesori i ustaju kao »val« protiv nastojanja kršćanskih roditelja, pa se protive da bi država tim roditeljima uzdržavala privatne konfesionalne škole. Protiv kršćanskih se roditelja diže i *struja* »liberalnih« novina. Napokon se na ove kršćanske osnove i zahtjeve obara vjetar (Borej) liberalnih zastupnika. Događa se u nacrtu o kršćanskoj školi ono, što je doživio i Odisej prije nego je došao k Lotofazima. On naime pripovijeda:

»I tad bih došao zdrav u očinsku u milu zemlju,
 Nego me potisne val i struja i Borej, kad htjedoh
 Oko Malije obi' te otisnut bih od Kitere«.

To je eto uzrok, da je zašao med »skladne« Lotofage, ljude finih manira, koji mu htjedoše da otmu drugove bez navale i rječkanja. Tihi je to liberalizam naših liberalnih školnika, koji svojim lotosom i sada hoće da osvoje i roditelje i djecu. No Odisej je jakom voljom utekao »alijansi« vala, struje, Boreja i Lotofagā. I tako srećom nije doživio pogubnih učinaka lotosovih. Odisej je imao jednu domovinu, svoju Itaku, i hotio je da tamo prispije, pa je odmah uočio zlo potpuno u tome, što mu drugovi ne htjedoše da se vrate u lađe i ostave tuđinsku lotofašku zemlju. Znao je, da će druga zla odmah slijediti, ako mu drugovi ostanu kod tuđeg lošeg plemena. Zlo je tako, da najveće zlo, ako kršćanski roditelji pojedu liberalni lotos i zanemare uopće svaku misao, da izvojšte svojoj djeci povratak u kršćansku nedržavnu školu. Zla će nas snalaziti jedno za drugim. Ako je sadašnja državna škola bez pune kršćanske atmosfere, iza nekoliko će decenija (kad poraste još liberalnije učiteljstvo pučkih i srednjih škola) u njoj pod cimerom neutralizma zavladatai protukršćanski duh. Lotofaška naime metoda nužno vodi u Kiklopovu školu, kako se to Odiseju i njegovim drugovima dogodilo.

2. Kod Kiklopa.

Neka nam o tome sam Odisej pripovijeda:

Otud otplovismo dalje, al' u sreću turobni bjesmo;
 Dodemo zemlji, gdje je bezakono, prkosno pleme, Kiklopi.

Zborišta nemaju orš ni vjeća ni zakona kakvih,
Nego stanuju svi na vrhuncima visokih brda,
Svaki u prostranoj spilji, te ženom svojom i dječom
Vlada, kako ga volja, za Kiklope ne mari druge.

Odisej se približio spilji jednog Kiklopa. U tu školu novog učite-
lja ode on s 12 drugova. Kakav je bio taj Kiklop?

U spilji spavaše čovjek gromorodan; nikada on se
S drugima družio nije, već samotan zla uvježbavo.
Čudesan bio je on i gromorodan; čovjeku nije
Sličan hiljebojedj bio, već strani od glavicu drugoj.

Tri su eto tu oznake ovog Kiklopa: vlada kako ga volja, samot-
tan je i ne mari za druge, stanuje na vrhuncu brda. Ima li i danas
Kiklopa s ovim oznakama? Ima. Barem jedan živi u Evropi med
ljudima, a ovi ga nažalost ne poznaju. Ljudi, čak i katolici prijate-
ljuju s njime i ako on nije sličan »čovjeku hiljebojedj«. To je moderni
monizam. On »vlada kako ga volja«: vjeruje u što hoće (pro ratione
stat voluntas), autonom je glede čudoređa t. j. onkraj dobra i zla,
sam je sebi bog. On je »samotan i ne mari za druge«: u umjetnosti
i književnosti prezire prošlost i njenu baštinu. Zabacuje stečene
zasluge, ruši pravila istine i vječnosti, sebi je zakon i cilj, ne mari za
nazore ni riječ svojih savremenika; potpuni je individualista i njegov
individualni subjektivizam potkapa i obara sve, što postoji. On »sta-
nuje na vrhuncu brda«, da vlada kako ga volja i samotna je, nije za
nj dolina, jer je ona ravna i »niska«. Ona je za mase. On hoće da se
ističe, pa bilo i apsurdnom nedosljednošću ili samoćom eksotičnih
tvrdnja. On se penje na vrhunce, da dosegne nebesnike. Monizam
bježi od svake vjere i filozofije, s vrhunca svoga »ja« gleda prezirno
na dolinu kršćanstva; racionalizam mu je zamutio umovanje i on
obožava sebe.

To je Kiklop ateističke kulture u Evropi, brat onog istog Kiklopa
u Americi, a rodak onog u Aziji i Africi. Ateizam ih je rodio i odgojio;
ateizam je i njihova moć i jakost.

Kiklop nije hožanstvo, ali hoće da bude vladar i to ljudskih bića.
Kako će evropski Kiklop skućiti ljude pod svoju vlast?

Svojom — školom.

Zadimo s Odisejem u nju, da je dobro ogledamo. Odisej je ovako
opsuje:

Mjesto bilo je blizu, i kada dodemo k njemu;
Onda spazimo spilju na kraju, uz more blizu,
Visoku, zastrtu svu lovorikom; u spilji mnogi
Janjci su, ovce i koze počivale, okolo toga
Visok bijaše obor od ukopanih kamena,
Od visokovrhih hrasta, omorika također dugih.

Homer je vladare nazivao u Iljadi »pastirima ljudi«, pa tako
može uzeti barem ovce i janjce za simbol ljudi: janjci su neiskusna

mladež, ovce zreliji »hljebojede«. Nije li i savremeni evropski Kiklop ovako okupio mnogo njih u svoju spilju srednjih i visokih škola? I on je okolo svoje spilje podigao visoki obor dnevne štampe, učenjačke mode, tobožnog napretka i bezvjerskih predrasuda. I on se pobrinuo, da mu lako ne iskoče iz obora, koji jednom uđu u školu monizma.

3. Opis Kiklopove škole.

Odisej je ovako opisuje:

Do spilje dođemo brzo, al' u njoj ne nađemo njega,

Jerbo je točno stado napasao na paši tada.

U spilju došavši sve mi razgledati stanemo redom.

Puna su sušila sira, a ograde sve su tijesne:

Toliko jaraca ima i janjića, a svaka vrsta

Odvojena je za se, — napose ranije ima,

Srednje napose i pozne napose, a posude sve su

Surutke pune, i zdjele i muzlice, u što je muzo.

Oganj zapalismo tad i žrtvovasmo te sira

Uzmemo jesti i sjedeć unutra stanemo čekat,

Dokle ne dođe on sa ispaše. Suhijeh drva

Nosaše golemo breme, da večeru priredi kod tog.

Drva sa velikijem sa glomotom u spilju baci,

A mi se uplašimo i skrijemo spilji se u kut.

Kiklop je gošitelj znanosti, jer eto u svojoj spilji poznaje i »klasifikaciju«: sve on dijeli napose kao Haeckel svoja dvadeset i dva stupnja u čovjekovoj evoluciji. Sušila su mu puna sira, posude pune surutke: i kod modernog ateizma svi su poru u moždanima puni znanja; Kiklop i njegova škola sve znadu. — Odiseja je i drugove Kiklop zastrašio, i ako je znanost po sebi mila i blaga. Kiklop je preda nje bacio »golemo breme« suhih drva: simbol znanosti bez Boga i kršćanstva. Takova znanost zastrašuje, jer strašivicama imponuje.

Još gore radi evropski Kiklop, upravo kao i onaj, o kome Odisej dalje kazuje:

Golem podigne kamen i navali sam ga na vrata

Tolik, da kamena takvog pomakla dvadeset i dvojica

Ne bi čvrsta kola sa četiri točka sa zemlje.

Tako visoki kamen na vrata navali spilji.

Što je »golemi kamen« u rukama evropskog Kiklopa? Nije li to monopol školstva? On ne priznaje tuđe slobode, krati privatnim ili konfesionalnim školama ravnopravnost s državnim. Pomoću privilegija, ievtinoće u školovanju i lakoće kod ispitā mami k sebi i katolike. To je dosadašnje stanje državnog liberalizma. No on ide i korak dalje, pa hlepī za dobom, gdje će zabraniti privatne škole i proglasiti školstvo monopolom. Kiklop hoće da zatvori svoju spilju »golemim kamenom«. Češka i francuska loža turaju taj kamen na

vrata državnog školstva. Za njom se povode i ložini mudraci u SHS. Za sada se ovaj Kiklop kod nas zadovoljuje time, da istisne pouku vjere u svojim školama na minimum, a onda će doskora — kada protjera kršćansku atmosferu iz srednjih i pučkih škola, kako je gotovo već učinio na sveučilištima — uvesti neutralnu školu. I od toga nijesmo daleko. Dijeli nas samo niski »obor od ukopanih kamena«. To je loža uvela u Italiji, Francuskoj, Engleskoj i Portugalskoj. »Neutralnost«? *De facto* to je protukršćanstvo. U Francuskoj je 15.000 učitelja pristaša moskovske internacionale, 50.000 je socijalista. U Italiji je preko polovice učitelja i učiteljica na državnim školama socijalistička. Tu je jasno da nema govora o vjerskom poštivanju. Što će dakle biti, kada te države uvedu apsolutni monopol školstva? A tamo ćemo dospjeti, kada se evropski Kiklop vrati s paše i ustane poput Dantona, koji je 15. prosinca 1793. doviknuo narodnoj skupštini u Parizu: »Ovaj čas, kada sujevjerje uzmiče pred razumom, morate u sredotočiti (monopolizirati) javnu pouku, da proglasimo ono veliko načelo, koje je regbi palo u zaborav, a to je: djeca pripadaju republici prije nego li pripadaju roditeljima«. Za ovim ciljem ide bezbožni Kiklop, jer hoće da zavlada duhovima, a to je moguće pomoću školstva. Već sada, prije apsolutnog monopola, neutralna škola pospješuje (kako reče za Francusku generalni nadzornik M. Pecaute) »raspadanje ćudoreda« (Fonsegrive, *Les livres et les idées*, 187); no kada zavlada monopol državni u školstvu, eto nas onda na rubu propasti. Godine 1912. je pisala »Civiltà cattolica« o neutralnoj državnoj školi u Italiji: »Ako naše škole opet ne postanu kršćanske, intelektualno je i ćudoredno rasulo domovine sigurno i toga nitko ne će moći spriječiti. Uistinu se provodi pokolj nevine djece bez stanke i bez obzira po školama svih stepena« (str. 130.). I prof. L. de Dominicis, zagovornik državne pouke, priznaje o tim školama u Italiji, da malo ili ništa ne odgajaju, te veli: »Veći dio naših škola ne može biti drugo nego li: tvornice ideja« (ib. 132). Monopol »tvornice ideja« ili neutralna škola vodi nužno k bankrotu ćudoreda i vjere kod mladeži, jer su oboje u najužoj vezi.

Drukčije i ne može biti. Tko ne poštviva Boga, ne haje ni za ćudorede. Tako veli gordi Kiklop Odiseju:

Il' si, tuđinče lud, il' dolaziš iz daljine,
 Kada mi veliš, u strahu da čuvat se bogova imam!
 Za egidonošu Zeusa ne pitaju Kiklop ništa,
 Ni za blažene druge, jer od njih mnogo smo jači!
 Ako mi srce ne veli, na tebe se smilovat ne ću
 Ni na družinu tvoju, al' Zeusa se bojao ne bih! —
 Kiklop na noge skoči i drugama druga se maši.
 Pograbi dvojicu njih i o zemlju udari njima
 Kao štenadna, te mozak iscuri i pokvasi zemlju;
 Ud im razreže po ud i sebi večeru spremi.

Kao planinski lav obojicu proždre, i od njih

«Ništa ne ostane mesa ni cr'jeva ni moždanskih kosti.

Pravo je kazao N. Tommaseo, da su škole bez vjere s pilje, t. j. stan i gojišta životinja. Takove su neutralne škole, jer su bez vjere. Ovome se stanju približavaju škole, u kojima je umanjen upliv kršćanstva ili se neprestano umanjuje kršćanska atmosfera. Kako je kod nas?

4. Kamo jedrimo?

Zagrebačke «Novosti» donijese 29. travnja 1923.: »Pokrajinska uprava za Bosnu i Hercegovinu našla je za nužno, da se nad dacima srednjih škola u Sarajevu vodi najstroža kontrola. Uslijed vijesti, koje su se u posljednje vrijeme pronosile novinama o klubovima slobodne ljubavi, kojima su najrevniji posjetioči bili daci, dobili su sarajevski daci i učenice posebne znakove u svrhu što lakše kontrole nad njima«. — 31. svibnja 1919. se ubio Fr. Sk. učenik V. razreda realke u Ljubljani i to pod satom vjeronauka. Samoubojstvo je bilo promišljeno. Sam je naveo kao uzrok mržnju na vjeru i jer mu sudrugovi ne dozvoľiše da odstrani raspelo iz razreda. Prije samoubojstva je dao drugovima na glasovanje, pod kojim satom da se ubije. Većina je bila za sat vjeronauka. Na to im se zagrozilo ubojstvom, ako tko to kaže profesor. S jednim se saučenikom dogovorio, da će najprije njega ubiti a onda sebe, ali je ovaj našao izliku i pošao iz razreda na zahod. Tako se Sk. sam ubio. Kasnije je ozdravio, jer je kruglja prošla kroz život, ali nije srce pogodilo. Školska mu je oblast dozvolila da privatno studira i g. 1923. će maturirati. — G. 1920. se objesio St. Pr., učenik IV. razreda iste realke. Zašto? Neki vele, da ga njegovi nijesu dovoljno uzdržavali; drugi kažu, da je želio vidjeti, kako je čovjeku, kada umire. — G. 1921. se ustrijelio L. Kl., učenik VI. r. iste realke. Neki vele, da je nespreno uzeo revolver. Roditelji su zaiskali crkovnu oblast za crkveni pogreb. — G. 1920. je na toj školi učitelj francuskog jezika uhvatio učenika IV. r. B. Sv., da prepisuje zadaću. Na to je učenik pokušao da sebi nožem žile prereže. — 19. siječnja 1922. se je ustrijelila L. R., učenica IV. tečaja državne preparandije u Ljubljani. Dan prije nešto ju je ukorio školski nadzornik, što je slabo odgovarala pri lekciji. — V. P., učenik pripravnog tečaja na ljubljanskoj preparandiji (r. g. 1904.), ubio je đaka III.-eg gimnaz. razreda 9. 1920., jer je hotio da se domogne njegova novca. P. je razuzdano živo.

Kako je kod Hrvata?

G. 1920. učenica Z. u Z. bacila se pod tramvaj poradi nesretne ljubavi. — Nešto prije preparandista i preparandistica iz državne preparandije bacili se pod vlak, a drugovi im poslali vijence. — Srednjoškolski »Savrementk jugoslavenskih đaka« i »Preporod« (glasilo »Saveza jugosl. srednjoškolskih udruženja«) pjevali i pišu otvoreno o »slastima ženskoga tela«, o »bijanstvu ljubavi« i »pobedi Venere i Bacha nad Raspetim« (Usp. Katolički list, 1923. 31. 5.). Đačka je »Crvena zastava« 1. 6. 1920. donijela otvoreno:

I kada osiećam glad . . .
Zastrepim od gnjeva uvijek tad.
Stišnem pesti, vičem: Bog je gad!

I glasilo pučkoškolske komunističke omladine »Budućnost« u br. 2. 1920. uči diecu, neka ne vjernu u nebesa, i završuje tu pouku:

Bežite, deco, od tih laži: ne vjerujte u čudesa,
Ne vjerujte u đavole: nit vjerujte u nebesa.

II. kongres »Saveza jugoslavenskih srednjošk. dačkih »druženja« (11—14. 7.) 1921. protestuje »protiv ovrzavanja religijske nastave u srednjim školama i traži apsolutnu slobodu verskin obreua. — Među srednjoškolskim daštvom mnogo djeluje klub »Jurislav Janušić«. Taj pak klub »stoji (kako pišu njegova pravila) »na stanovištu potpuno duševne slobode« i »radit će oko izgrađivanja jakih i samostalnih karaktera, koji će svu svoju naobrazbu staviti na pozitivne, znanstvene i misaone temelje, te si time stvoriti što jedinstvenije stanovište u prosuđivanju sviju životnih pitanja, da se na temelju rezultata *oslobodi tradicionalnog i dogmatskog posmatranja na svet i život*, a zameni ga znanstvenim *evolutivnim* i realnim«. Ovaj klub ima dva lista: »Preporod« i »Mlada Jugoslavija«. Hrvatska im je vlada dozvolila, da slobodno osnivaju podružnice po srednjim školama. O tom pokretu primjećuje »Luč« br. 5., 1923.: »Kao slobodoumni šticeñici iramazonerije dobivaju na svakom koraku izdašne potpore. Dobivaju prostorije n. pr. za pjevački zbor prije nego što je taj zbor uopće sastavljen. Hvale se da su dobili i lijepu potporu za izdanje svoga glasila« (str. 119.). — I »Orjuna« tu djeluje slobodno. — Zagrebački gimnazijalac VI. razreda Paskijević počinio grabežno umorstvo na Prekrižju polovicom svibnja 1923. Tu su pala dva čovjeka. I kako je rafinirano zavaravao policiju. To je tako zgrožilo zagrebačke krugove, da su uglednija lica održala čak posebnu anketu. — Dr. Aleksander, državni nadodvjetnik u Zagrebu, objelodanio je 16. svibnja 1923. u »Novostima« svoje mišljenje o spomenutom zločinu na Prekrižju. Tu je i ovo kazao: »Konačno treba svratiti pažnju i na jednu činjenicu, poznatu u Zagrebu, da ima poznat krug vrlo elegantnih mladića, za koje gotovo sva javnost općenito govori, da su homoseksualci, a preko svega toga javnost šutke prolazi, kao da ne vidi, da u svim tim slučajevima mora gledati kobne posljedice. Treba slušati djecu, koja danas više ne razgovaraju o indijskim pričama i Robinzonu, već o detektivskim romanima i ljubavnim zgodama, što ih vidjevaju u kinu. Tko zađe u najbližu okolinu zagrebačku, Maksimir i Tuškanec i t. d., vidjet će djevojčice počevši od 16. godine, mnogo njih iz dobrih kuća, kako pod večer po osamljenim putevima šecu sa mladićima jedva 18-godišnjacima«. Jednakom je prigodom i Dr. J. Šilović, sveučilišni profesor u Zagrebu, spomenutom listu izjavio svoje mišljenje: »Ne možemo za sada reći, da li se radi kod Paskijevića o degeneriranosti stečenoj ili prirođenoj, ali svakako gdje je iz dobre porodice, nije u materijalno teškim prilikama bio, nije poznavao bijede, njegovo je djelo simptom vanredne podivljilosti. Ovaj užasni zločin je samo slika *bezdna*, u koji je došla *današnja omladina*«.

Ovo navedoh, ali ne stoga da svalim krivicu na sadašnje državne škole. Tu su i drugi čimbenici, koji doprinose svoj udio u ovim žalosnim pojavama; posebno su takovi: nećudoredna lektira, raspojasana ulica, izlozi, kino, ljudske urodene strasti i t. d. No glavna je krivnja današnjih državnih škola u tome, što mladež u njima ne udiše kršćansku dogmatsko-ćudorednu *atmosfera*, koja je jedina tu u prošlosti (a i sada to čini u privatnim konfesionalnim školama) bila jakim nasipom i braničem protiv nećudorednosti¹⁾. Tu ne krivim pojedine osobe (premda bi se to moglo, jer ih ima i takovih), nego sadanji sistem. A budući? Tu idemo iz zla u gore, kako to priznaju nepristrani pedagozi²⁾. Stoga mora biti »ceterum censeo«: školu valja povratiti roditeljima; oni neka osnuju privatne konfesionalne pučke i srednje škole, koje je država dužna da uzdrži. Tu mora biti

lozinka i nas katolikā u SHS ona ista, koju imaju katolici u Americi: »Every Catholic child in a Catholic school« (Svako katoličko dijete u jednu katoličku školu). Druge konfesije neka se slobodno jednako pobrinu za se.

5. Kako će se to izvesti?

U Belgiji^{*)}, Engleskoj, Nizozemskoj država uzdržava privatne konfesionalne škole. Katolici u Francuskoj, Njemačkoj i Italiji marljivo rade, da se to provede i kod njih. Zašto se to nebi oživotvorilo i u SHS? To je zajamčio i versailleski ugovor za narodnosne manjine u Austriji, Ugarskoj i Poljskoj. Kako da narodnosne manjine ondje budu u boljem položaju nego li mi katolici u SHS, gdje nijesmo narodnosna manjina? U Belgiji je ova ravnopravnost privatnih i državnih škola provedena već prije rata. Ondje je još g. 1912. (8. 11.) kazao kralj Albert I. u prjestolnoj besjedi: »Ocu obitelji pripada to pravo, da se pobrine za odgoj i pouku svoga djeteta, te sasma slobodno i potpuno neovisno odabere školu, kojoj će ga povjeriti. Vlada će predložiti nacrt, kako će se zajamčiti vršenje ovog *neugasivog prava*«.

Katolici! Tražimo svoje pravo, dok je na vrijeme. Svi narodi uviđaju, da je nužna reforma u državnoj školi, jer toliko vrijedi narod, koliko im je duša naobražena i odgojena. Tražimo to, prije nego li bezbožni Kiklop

»udari o zemlju njima

Kao štenadna«.

U tu je svrhu nužno, da i naši političari odgovore susretljivošću prema svim roditeljima^{*)}. Kako?

Albert Bessières je objelodanio u Parizu g. 1921. djelo »*Pour la justice scolaire*«. Tu je donio ovaj nacrt zakonske osnove o novoj privatnoj školi:

1. Država će, pokrajina i općina doprinijeti (u razmjeru kako zakon odredi) za osnutak i uzdržanje *osnovnih* (pučkih) privatnih škola, t. i. za zgradu (te nužne popravke i proširenje), za plaću i pensiju učitelja, upravu (i pokušstvo). Mjesno će udruženje roditelja odrediti građevne potankosti, imenovati učitelje i upravljati školom.

2. Osnovna je škola javna i privatna besplatna, za siromahe, ali će od drugih tražiti godišnji doprinos.

3. Za više će privatne škole, srednje i sveučilišne, država doprinositi prema spomenutom načelu.

4. Pod nadzorom će države i privatna škola imati ista prava kao državna, te će određivati program za ispite i izdavati zakonite diplome. Država će se čuvati stroge unifikacije i time će poticati slobodu metoda i duh natjecanja.

5. U »općoj« će upravi i »nadzoru« državnom, pokrajinskom i općinskom sudjelovati odaslanici državne (dosljedno pokrajinske ili općinske) i privatne škole po proporcionalnom sustavu.

6. Upravu i »nadzor« *nesposredni* za svaku školu vrši odbor roditelja, kojih djeca pohađaju dotičnu školu.

7. Roditelji će k tome izabrati svoje odaslanike prema svakoj školskoj kategoriji (neutralnoj, katoličkoj i onoj druge konfesije) u »Opće odgojno vijeće«. Ovome će država priznati pravo, da posreduje u prijepornim školskim pitanjima.

8. Školska će blagajna državna, pokrajinska, općinska jednako postupati prema javnim kao i privatnim školama u diobi novca, potporama i t. d.

* * *

Odisej se oslobodio Kiklopove škole time, da je pobjegao i onda se narugao:

»Kiklope, drugove ti nejunaku proždri nijesi

U spilji prostranoj svojoj, i ako si jak i silovit«.

Tu ne pomaže drugo, nego da bude slobodan istup iz državnih škola i da su privatne konfesionalne škole ravnopravne državnim: onda će biti »secessio in montem sacrum« katoličke djece. To će biti pramaljeće vjerskog odgoja i vjerske obnove naroda. Samo neka se digne »ogromni kamen« s Kiklopove škole.

¹⁾ La mediocrità ricopre tutta produzione intellettuale, gli uomini superiori mancano ogni giorno più, i giornali diventano incolori, i nostri giovani assumono un'aria annojata e stanca e vanno a distrarsi al cinematografo a scene insulse e volgari. — E il male è in ogni grado di scuole. La scuola statale (državna škola), neutra, atea e agnostica, ha vilipeso e disconosciuto, nei suoi ordinamenti interni, nei suoi programmi e persino nei libri di testo, il patrimonio morale e religioso (U. Pucci, Vita e pensiero 1922, str. 244.). — I sveučilišni profesor Giuseppe Tarozzi veli u svojoj brošuri »Il problema della scuola media« o srednjim školama: »Država je sposobna i ima pravo da pouci i odgoju narodnom dade svoj duhovni biljeg«. Opravdano mu na to prigovara prof. U. Pucci (Vita e pensiero 1923, str. 351): »No što, ako škola pokazuje da je za to nesposobna? Tarozzi u svome optimizmu ne može da nikoga uvjeri, jer je školu zahvatila i kriza auktoreteta i ekonomska kriza«.

Neopravdano ustaje na konfesionalne škole i sveuč. profesor Rodolfo Mondolfo u svojoj brošuri »Libertà della scuola«, jer da ove ne daju potpunu slobodu. Zar je državne škole daju? Njezini učitelji smiju napasti vjeru, ali ne državu ni gospodujuću političku stranku. Zar u tome sastoji sloboda škole? »La scuola per compiere la sua missione deve darci dei giovani di salda, forte tempra morale, dei cavalieri dell'ideale, pronti a tutto soffrire, a tutto patire, pur di non rinnegare la propria fede. Quale fede potrebbe essere comunicata da chi non ne possiede alcuna e si rigira, di crisi in crisi, attraverso le formule logiche e le teorie più diverse, per tutta la vita?« pita Pucci Mondolfove državne profesore (l. c. str. 355). Crkva neda slobodarstva u kršćanski uređenoj državi, ali daje slobodu svagda pa je i za sebe i odgoj svoje mladeži traži osobito u religiozno liberalnoj državi: u oba slučaja ona želi konfesionalne škole.

²⁾ Leon XIII. piše 23. 5. 1892. biskupima Amerike: »Zakonodavstvo ne smije roditelje siliti, da osnuju i uzdrže kolegije i škole, koje po svojoj savjesti nemogu da upotrebe za odgoj svoje djece«. Isti papa još jače govori o katoličkoj atmosferi u školi u enciklici o bl. Kanisiusu 1. 8. 1897: »Ne samo se u religiji mora djecu poučavati u određene satove, nego dapače *sva pouka* mora odisati mirisom kršćanske pobožnosti. Ako se to ne zbude, ako ovaj sveti miris ne prožima i duh učiteljâ i učenikâ, pouka će, ma kako inače, spremna bila, donijeti malo ploda, dapače ona će uroditi važnim nastrostima«.

³⁾ Kardinal Mercier 7. 10. ove g. u jednom govoru prigodom školske proslave reče, da država mora jednako pomagati katoličke privatne škole kao svoje i nastavi: »Ako katolici traže ravnopravnost, ne čine oni to kao kakovi prosjaci (kako nam to vele naši protivnici). Ta katolici ne služe državi manje nego li drugi državljani«.

⁴⁾ U novoj školskoj godini uvedoše u Českoj civilni odgoj za djecu, kojima roditelji to zatraže. Socijalistička (n. pr. Seske Slovo, Pravo Lidu) i ateistička glasila započeše odmah jakom agitacijom kod roditelja, neka odbiju vjersku pouku. Na to odoše zastupnici k ministru javne pouke i rekoše: »Ako država ne stane na kraj ovoj hajci, mi ćemo tražiti da nam država mora uzdržavati naše konfesijonalne škole«. Na to odgovori ministar: »Država će prije nestati nego li dozvoliti konfesijonalne škole«. Tako socijalni demokrat. No katolici ipak ne će mirovati.

**UREDNIŠTVO „ŽIVOTA“
ZAGREB 1/147**

Crkveni odaslanik u katoličkim društvima.

1. Što su katolička društva?

Udruženja mogu biti crkvena ili neckrvena. Crkvena su onda, ako ih je crkvena vlast osnovala i s njima upravlja; ako toga nema, nijesu crkvena, nego su svjetovna društva (Amostazo, De causis piis, lib. IV, cap. 12, n. 7). Svjetovna društva su pod vlašću i upravom svjetovnjaka i crkvena ih vlast samo hvali ili odobrava; ova se društva osnivaju u korist bližnjega: vrše dobrotvornost prema siromasima, brinu se za udovice i sirote, bolesnike, podaju zdravi i kršćanski odgoj ili dobro duhovno i moralnu zaštitu mladih radnika ili se bore protiv vladajućih mana. (Acta A. S. 1921, n. 4. str. 139). To su plemenita društva (ili bratovštine u širem smislu), ali neckrvena.

No ima izmed neckrvenih društava i takovih, koja se nazivlju »katolička«, jer traže svoje članove izmed vjernih katolika i ravnajući se po načelima katoličke Crkve (usput da je pripomognu ili brane njezine interese) te hoće da postignu koji dozvoljeni cilj, n. pr. znanost, umjetnost, štampu, osiguranje, uzdržanje, pripomoć i t. d. (Cfr. Hergenröter-Hollweck, Lehrbuch des kath. Kirchenrechts, 1905, str. 404.).